

TALABALARNING IJODIY SALOHIYATINI RIVOJLANTIRISHNING HARAKATLANTIRUVCHI OMILLARI

Narimbaeva Lola Kuzibaevna

Chirchiq davlat pedagogika universiteti “Maktabgacha ta’lim metodikasi” kafedrsi, mudiri v.b, Pedagogika fanlari bo’yicha falsafa doktori PhD, dotsent.

Annotatsiya: Maqolada talabalarning ijodiy salohiyatini rivojlantiruvchi omillari yoritilgan.. Shuningdek kelajakdagi pedagoglarni kasbiy faoliyatga tayyorlashning pedagogik shartlari hamda ijodkorlikning psixologik jihatlari keltirilgan. Maqolada maktabgacha, umumiy o’rta, professional va oliy ta’lim bosqichlari kesimida talabaning sifatli ta’lim olishida ijodiy salohiyatini rivojlantirishning xususiyati, qiziqishiga ko’ra ta’minlanishga e’tibor qaratilgan.

Kalit so’zlari: Ijodkorlik, psixologik, qobiliyat, pedagog, tasavvur, fikrlash, progressiv, innovatsion, kommunikatsiya, diagnostika, faoliyat, didaktik vositalar.

МОТИВИРУЮЩИЕ ФАКТОРЫ РАЗВИТИЯ ТВОРЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ СТУДЕНТОВ

Наримбаева Лола Кузибаевна

Чирчикский государственный педагогический университет «Методология дошкольного образования», и.о. заведующего, доктор философских наук по педагогическим наукам, доцент.

Аннотация: В статье раскрыты факторы, развивающие творческий потенциал студентов, а также рассмотрены педагогические условия подготовки будущих педагогов к профессиональной деятельности и психологические аспекты творчества. В статье акцентируется внимание на природе развития творческого потенциала школьника на этапах дошкольного, общего среднего, профессионального и высшего образования по интересам.

Ключевые слова: Креативность, психологические способности, педагог, воображение, мышление, прогрессивное, инновационное, общение, диагностика, деятельность, дидактические средства.

MOTIVATING FACTORS OF THE DEVELOPMENT OF STUDENTS’ CREATIVE COMPETENCE

Narimbaeva Lola Kuzibaevna

Chirchik State Pedagogical University «Methodology of Pre-School Education», acting head, Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences PhD, associate professor.

Annotation: The factors that develop the creative potential of students are covered in the article. Pedagogical conditions for preparing future pedagogues for professional activity and psychological aspects of creativity are also discussed. The article focuses on the nature of the development of the creative potential of the student at the stages of pre-school, general secondary, professional and higher education, according to his interest.

Keywords: Creativity, psychological, ability, pedagogue, imagination, thinking, progressive, innovative, communication, diagnosis, activity, didactic tools.

KIRISH. Bugungi kunda ijodkorlik muammosi eng dolzarb masalaga aylandi. Iqtidor - bu insonning genetik va tajriba bilan belgilanadigan hayotga moslashish qobiliyatining o’ziga xos o’lchovidir. Iqtidorning asosiy funktsiyalari dunyoga va atrof-muhitga maksimal darajada moslashish, ijodiy yondashuvni talab qiladigan yangi, kutilmagan muammolar paydo bo’lganda, barcha holatlarda echimlarni topishdir. Iqtidorli insonlar o’rtasidagi farq nafaqat tug’ma, balki ular inson hayoti davomida olgan narsalariga ham bog’liqdir. Ijodiy qobiliyatlar: motivatsiya bilan bog’liq (moyillik qiziqishlari); temperament bilan bog’liq (hissiyot); aqliy qobiliyat bilan bog’liqligi ila ajralib turadi. Bularning barchasi insonning ijodiy qobiliyatlari

bilan bevosita bog'liqdir, agar insonga imkon berilsa, inson asl mahsulotni yaratishga qodir. Insonning ijodiy qobiliyatlari faqat uning ijodiy faoliyatida rivojlanishi mumkin.

Ijodiy faoliyatning asosiy turlarini ajratib ko'rsatamiz:

ilmiy va mantiqiy;
texnik-konstruktiv;
majoziy-badiiy;
og'zaki - she'riy;
musiqiy-motorli;
amaliy va pedagogik;
vaziyatli (o'z-o'zidan, oqilona).

Talabalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish muammosini jarayonning o'zini, ijodkorlik mexanizmini hisobga olmasdan hal qilib bo'lmaydi. Shu bilan birga, ijodiy jarayon, xususan, har qanday ijodiy muammoni hal qilish jarayoni tegishli sxema bo'yicha amalga oshiriladi va ma'lum bosqich yoki bosqichlarga ega, deb taxmin qilish oqilona bo'ladi. Bu muammo ikki jihatdan - psixologik va kibernetik jihatdan ko'rib chiqiladi. Ijodkorlikning psixologik jihati ko'p jihatdan inson tasavvuri va sezgi bilan bog'liq. Tasavvur insonning ongida yangi obrazlar yaratish qobiliyatini bildiradi. Shuni yodda tutish kerakki, insonning tasavvurida paydo bo'ladigan har qanday yangi narsa ilgari olingan tajribada mavjud bo'lgan atrofda voqelikning elementlaridan qurilgan. Ixtiyoriy va majburiy, reproduktiv va ijodiy tasavvur o'rtasida farq bor. Sezgi (lotin tilidan intueri, degan ma'noni anglatadi diqqat bilan qarash), oldindan mantiqiy fikr yuritmasdan haqiqatga to'g'ridan-to'g'ri erishish qobiliyati sifatida tushuniladi. Sezgi psixologik mexanizmi hali to'liq o'rganilmagan bo'lsa-da, u insonning ijodiy faoliyati jarayonida juda muhim rol o'ynaydi, deb ta'kidlash mumkin. Kibernetika aspekti kibernetika (yunoncha kybernetike - boshqarish san'ati) tushunchasidan kelib chiqadi - texnik qurilmalar, tirik organizmlar va odamlar jamoalaridagi jarayonlar va boshqaruv tizimlarining umumiy xususiyatlari haqidagi fan. U belgi modellari bilan mantiqiy harakatlarga asoslangan. Bu jihatlardan birinchisi (psixologik) inson psixologiyasi nuqtai nazaridan ijodkorlik mexanizmiga oid ma'lum xulosalar chiqarishga imkon beradi, ikkinchisi (kibernetik) esa ijodiy jarayonning mantiqiy tarkibiy qismiga taalluqlidir.

Ijodiy jarayonni amalga oshirishning sxemasi quyidagicha:

* birinchi bosqich (ongli ish) - tayyorgarlik (yangi g'oyaning intuitiv ko'rinishi uchun zarur shart sifatida faoliyatning maxsus holati);

* ikkinchi bosqich (ongsiz ish) - pishib etish (muammo bo'yicha ongsiz ish, qo'llanma g'oyasini inkubatsiya qilish);

* uchinchi bosqich (ongsiz onga o'tish) - Ilhom (ongsiz ish natijasida qaror g'oyasi ong sohasiga birinchi navbatda faraziy shaklda, printsip, dizayn shaklida kiradi);

* to'rtinchi bosqich (ongli ish) - g'oyani rivojlantirish, uni yakuniy loyihalash va tekshirish.

Xulosa qilish mumkinki, yuqoridagi sxemalar ijodkorlikning o'ta murakkab psixologik mexanizmining tarkibiy va darajadagi tabiatini uning ongli (mantiqiy) va ongsiz (mantiqni chetlab o'tadigan) aloqalari kombinatsiyasi bilan ochib beradi.

Yuqoridagi diagrammalar ijodkorlikning o'ta murakkab psixologik mexanizmining tarkibiy darajadagi tabiatini uning ongli (mantiqiy) va ongsiz (mantiqni chetlab o'tadigan) bog'lanishlari bilan ochib beradi, degan xulosaga kelishimiz mumkin. Ijodiy jarayonning tarkibiy va mantiqiy tahlili ijodiy jarayonning ikkala komponenti: mantiqiy va psixologik mavjudligi zarurligi to'g'risida aniq xulosa chiqarishga imkon beradi. Ijodkorlikning bu komponentlari bir-birini almashtirib, bir-birini to'ldiradi.

Ijodiy salohiyatni rivojlantirishning pedagogik shartlari kelajakdagi pedagoglar

Kelajakdagi pedagoglarni kasbiy faoliyatga tayyorlashning pedagogik shartlarini asoslashda ular «raqobatbardosh shaxs» tushunchasini ta'kidlab, «faoliyat - shaxs» munosabatidan kelib chiqadi. Kelajakdagi pedagogning rivojlanishini individual diagnostika qilish jarayonida potentsial ijodiy rivojlanish zonalari ajratiladi: eng yaqin potentsial rivojlanish (talaba ertaga o'qituvchi yordamida bilishi va bilishi mumkin); eng yaqin o'zini rivojlantirish (talaba ertaga shaxsiy o'zini o'zi rivojlantirish jarayonida qila oladigan narsa). Har bir diagnostika darajasi

uchun talabalarning intellektual rivojlanish darajasi va ularning kasbiy faoliyatga motivatsiyasi haqida bilim olinadi. Proksimal o'z-o'zini rivojlantirish zonasini o'z-o'zini rivojlantirish, o'z-o'zini o'rganish - o'qituvchi talabada rivojlanishi kerak bo'lgan asosiy narsa. Bu talabaning o'qishning birinchi yilidan boshlab kuzatilishi va rag'batlantirilishi kerak. Darhaqiqat, o'z-o'zini rivojlantirish - kasbiy ta'limning eng oliy maqsadi. O'z-o'zini rivojlantirish - talabaning o'zi uchun javobgarligi - uning shaxsiy o'sishidagi yangi pozitsiya. Qadim zamonlardan beri o'z-o'zini bilish muammosi eng muhimlaridan biri bo'lib kelgan. Har bir diagnostika darajasi uchun talabalarning intellektual rivojlanish darajasi va ularning kasbiy faoliyatga motivatsiyasi haqida bilim olinadi. Proksimal o'z-o'zini rivojlantirish zonasini o'z-o'zini rivojlantirish, o'z-o'zini o'rganish - o'qituvchi talabada rivojlanishi kerak bo'lgan asosiy narsa. Bu talabaning o'qishning birinchi yilidan boshlab kuzatilishi va rag'batlantirilishi kerak. Darhaqiqat, o'z-o'zini rivojlantirish - kasbiy ta'limning eng oliy maqsadi. O'z-o'zini rivojlantirish - talabaning o'zi uchun javobgarligi - uning shaxsiy o'sishidagi yangi pozitsiya. Qadim zamonlardan beri o'z-o'zini bilish muammosi eng muhimlaridan biri bo'lib kelgan. O'zingizni bilish - shaxsiy hayotingizda nima muhimligini, qiyin vaziyatlarda qanday shaxsiy fazilatlar yordam berishini tushunish; odamlarga yaqinlashishga nima yordam beradi va nima to'sqinlik qiladi; qanday ajoyib yutuqlar, qiyinchiliklar va umidsizliklar; bu «o'zini nazorat qilish» degan ma'noni anglatadi. Inson bilimi davom etadi va o'z-o'zini bilish davom etadi. O'z-o'zini bilishning mohiyati kelajakdagi mutaxassisning o'z-o'zini rivojlantirishini ta'minlashdan iborat. Inson bu ko'paytirishni amalga oshiradi va u qanday harakat qilishini, nima uchun bunday qilayotganini tushunadi. Kasbiy faoliyatga maxsus maqsadli tayyorgarlik natijasida yuzaga keladigan yangi shakllanishni o'rganishda biz raqobatbardosh mutaxassisning individualligi modelini, shu jumladan uning ijodiy salohiyatini rivojlantirishni ko'rib chiqamiz. Bo'lajak pedagogning ijodiy kasbiy faoliyati turli darajalarda va turli vositalar bilan amalga oshirilishi mumkin. Ammo har qanday holatda, u mavjud standartlarni hisobga olgan holda ishlab chiqarish jarayonini tashkil etish sharoitida uning ma'lum bir malakasi va tayyorligi asosida quriladi.

Talabalarning ijodiy salohiyatini rivojlantirishning harakatlantiruvchi omillari

- Fikrlash va empatiya qobiliyati;
- kasbiy muammolarni hal qilish uchun ta'lim ko'nikmalari tizimi;
- ta'lim muhitiga yo'naltirilgan tadqiqot yondashuvi;
- Tanqidiy, ijodiy, faol fikrlash;
- Darslarni olib borishda estetik va intellektual omillar;
- kasbiy faoliyatni qayta yaratish uchun vaziyatlar yaratish;
- progressiv innovatsion kommunikatsiya pedagogiyalaridan foydalanish;

Bo'lajak pedagog loyiha va ilmiy-tadqiqot faoliyatiga, ishlab chiqarish, texnik va tashkiliy-boshqaruv ishlariga tayyor bo'lishi va quyidagi vazifalarni bajara olishi kerak: pedagogiya rivojlanishini prognozlash va ishlab chiqarishni tashkil etish; ishlab chiqarish usullarining qiyosiy iqtisodiy tahlili: texnik hujjatlarni ishlab chiqish va tahlil qilish. Ularning ijodiy salohiyatini yuksaltirish ana shu vazifalarni amalga oshirishga xizmat qilmoqda. Ijodkorlik - bu sifat jihatidan yangi narsalarni yaratadigan va o'ziga xosligi, o'ziga xosligi va ma'lum bir o'ziga xosligi bilan ajralib turadigan faoliyat. Shunday qilib, ijodkorlik - bu dizayndagi yangi qadriyatlarni yaratish. Bo'lajak mutaxassis o'z kasbini ijodiy qayta ko'rib chiqish olishi, uni ijodkorlik bilan bog'lay olishi kerak, unga erishish yo'llaridan biri ijodiy salohiyatni rivojlantirishdir. Ijodiy potentsialni aniqlashda kelajakdagi pedagoglarda ushbu sifatni shakllantirish va rivojlantirishda muhim funktsiyalarni bajaradigan shaxs tarkibidagi asosiy psixologik yangi shakllanishlarni aniqlash kerak. Avvalo, bular: tanqidiy, ijodiy, faol va mantiqiy fikrlash; ehtiyojlar, motivlar, his-tuyg'ular va xotira; sa'y-harakatlarni, e'tiqodlarni va qiymat yo'nalishlarini jamlash qobiliyati. Pedagog kasbiy muammolarni hal qilishning ma'nosi, maqsadi, vazifalari va usullarini tushunmasdan turib, yuqori kasbiy mahoratga erishish mumkin emas. O'qituvchi shuni ham hisobga olishi kerakki, yosh mutaxassisning ijodiy salohiyatini rivojlantirishning harakatlantiruvchi omili har qanday kasbiy muammoni hal qilishda qo'llanma bo'lib xizmat qiladigan ta'lim ko'nikmalari tizimini rivojlantirish

bo'lishi kerak. Bunday ko'nikmalarni shakllantirish ma'lum didaktik vositalar o'rtasidagi aloqalarni o'rnatish jarayonida, shuningdek, bu didaktik vositalar umumiy ilmiy tushunchalar, masalan, aqliy harakatlarning bosqichma-bosqich shakllanishi nazariyasi va boshqalar bilan birlashtirilganda amalga oshiriladi. Bo'lajak pedagogning ijodiy faoliyatini shakllantirish yo'llarini belgilashda, bizningcha, birinchi navbatda, ijodiy salohiyatni rivojlantirishning mohiyati, namoyon bo'lish qonuniyatlari va harakatlantiruvchi omillarini hisobga olish kerak. Avvalo, bu fikrlash va empatiya qobiliyatidir. Ularning past darajasi kelajakdagi mutaxassisning samarasiz, standartlashtirilgan xatti-harakatlarining asosiy sabablaridan biridir. Ularning rivojlanishi juda murakkab jarayon. Ijodiy salohiyatni rivojlantirishning pedagogik shartlaridan biri o'quvchilarning ta'lim faoliyatiga tadqiqotchi yondashuvini ta'minlashdir. Ijodiy salohiyatni shakllantirishda tanqidiy, ijodiy, tashabbuskor va mantiqiy fikrlash muhim o'rin tutadi. Ijodiy fikrlash - bu, birinchi navbatda, ta'lim, keyin esa ishlab chiqarish muhitini yaxshiroq natijaga erishish uchun o'zgartirish qobiliyati. Ma'ruza va amaliy mashg'ulotlarni o'tkazishda estetik va intellektual omillarning birligini ta'minlash yana bir pedagogik shartdir. ularning ta'siri turli xil fikrlash turlarini, shu jumladan tanqidiy fikrlashni rivojlantirishni belgilaydi. Bu ong funktsiyalarini yaxshilashga yordam beradi, ijodiy faollikni, evristik faollikni, yangi narsaga intilishni va allaqachon ma'lum bo'lganlardan tashqariga chiqish yo'llarini izlashni rag'batlantiradi. Pedagogik shartlarga o'qituvchining ijodiy tasavvur, pedagogik fantaziya, bashorat yordamida ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish jarayonini tahlil qilish qobiliyati, analoglarni izlash, o'quv bilimlarini birlashtirish, o'zlashtirish va qayta qurish qobiliyati, xotiraning ishlab chiqarishga tayyorligi kiradi. zarur ma'lumotlar; g'oyalarni yaratish qulayligi va boshqalar. O'quvchilarning ijodiy salohiyatini rivojlantirishni ta'minlash uchun ularning improvizatsiya texnikasini rivojlantirish kerak, uning asosiy xususiyatlari - hissiy erkinlik, zukkolik, vaziyatlarning har qanday o'zgarishiga tez va adekvat javob berish qobiliyati. Ijodiy salohiyatni rivojlantirishga ta'sir qiluvchi pedagogik shart sifatida o'qitish sifati va o'quvchilarning o'quv faoliyatining muvaffaqiyatini aniqlash, ya'ni o'quvchilarning saviyasi o'rtasida sabab-oqibat munosabatlarini o'rnatish uchun tahliliy-baholash usuli qo'llaniladi. o'qituvchilarning bilimlari va kasbiy mahorat darajasi. Ijodiy potentsialni rivojlantirishga psixologik-pedagogika fanining yutuqlarini maqsadli ravishda o'zlashtirish yordam beradi: insonparvarlik va ishbilarmonlik munosabatlarining ustuvorligi. Shunday qilib, ijodiy salohiyatni rivojlantirishga yordam beradigan pedagogik shart-sharoitlarga quyidagilar kiradi: transformatsion faoliyatga intilishni rag'batlantiradigan yo'naltirilgan o'quv muhiti; talabalarning psixologik-pedagogik moslashuvi yosh mutaxassisning ijodiy salohiyatini rivojlantirishning ijobiy shartlaridan biri sifatida; ta'lim yoki ishlab chiqarish muammosini shaxsiy muammo sifatida ta'kidlash; talabalarning ijodiy faoliyatini ma'naviy va psixologik qo'llab-quvvatlash. Shuning uchun sezilarli darajada yangilarini - original usullar, dasturlar, qo'llanmalar, original ta'lim tizimlarini yaratish kerak. Shunday qilib, biz individual muammolarni emas, balki o'quvchilarning ta'lim yutuqlarining yuqori sifatini ta'minlaydigan muayyan sharoitlarda muayyan jarayonning optimal ishlashiga qaratilgan innovatsion yondashuvlar orqali tizimni takomillashtirishni doimiy ravishda izlashimiz kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Mirziyoyev Sh.M. O'zbekiston Respublikasi Rrezidentining 3 may 2019 yildagi "Iqtidorli yoshlarni aniqlash va yuqori malakali kadrlar tayyorlashning uzluksiz tizimini tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi RQ 4306-sonli qarori

2. Богоявленская Д.Б. Интеллектуальная активность как проблема творчества. Ростов-на-Дону: Изд-во Ростовского ун-та, 1993.- 176с.

3. Векслер Д. Мозг на 100%. интеллект. Память. креатия. Интуиция: Итенсив-тренинг по развитию супер способностей. М.: Эксмо, 2015- 848 с

4. Павлова.С. Интеллектуальное развитие и детская одаренность. Учебное пособие для вузов. М: 2021. Изд Юрайт. 116 с.

5. Turdiqulov U. Intellekt va kreativlikning o'zaro aloqasi. // Asademis research in edusatisational ssienses volume. 2020. № 2.В

6. Ғозиев Э.Г. Умумий психология. Тошкент. 2002- 499 б.